

# Uloga igre u razvoju dječjeg govora

---

**Kovačević, Ivana**

**Undergraduate thesis / Završni rad**

**2021**

*Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj:* **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

*Permanent link / Trajna poveznica:* <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:643237>

*Rights / Prava:* [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

*Download date / Datum preuzimanja:* **2024-09-19**



*Repository / Repozitorij:*

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)



Sveučilište Jurja Dobrile u Puli  
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

**IVANA KOVAČEVIĆ**

**ULOGA IGRE U RAZVOJU DJEČJEG GOVORA**

Završni rad

Pula, travanj, 2021.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli  
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

**IVANA KOVAČEVIĆ**

**ULOGA IGRE U RAZVOJU DJEČJEG GOVORA**

Završni rad

**JMBAG: 99980006777 redoviti student**  
**Studijski smjer: Preddiplomski stručni studij predškolskog odgoja**  
**Predmet: Govorno izražavanje**  
**Znanstveno područje: Humanističke znanosti**  
**Znanstveno polje: Filologija**  
**Znanstvena grana: Lingvistika**  
**Mentor: dr. sc. Irena Mikulaco, pred.**

Pula, travanj, 2021.



## IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Ivana Kovačević, kandidat za prvostupnicu Predškolskog odgoja ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

---

U Puli, \_\_\_\_\_, 2021 godine



## IZJAVA o korištenju autorskog djela

Ja, Ivana Kovačević dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom **Uloga igre u razvoju dječjeg govora** koristi tako da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu sa Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

.

U Puli, \_\_\_\_\_ (datum)

Potpis

---

## ZAHVALA

*Hvala svim profesoricama i profesorima na prenesenom znanju tijekom mog školovanja, na onom stručnom ali i onom životnom. Ovim putem posebno bi htjela zahvaliti svojoj mentorici dr. sc. Ireni Mikulaco koja je strpljivo svojim znanjem i stručnim savjetima pomogla pri izradi ovog završnog rada.*

*Hvala mojim prijateljicama i obitelji, a najvažnije i najveće hvala sestrama i roditeljima na ljubavi i podršci tijekom cijelog školovanja i što su vjerovali u mene onda kada je bilo najteže.*

## I. Sadržaj

I. Sadržaj.....	VI
1. Uvod .....	1
2. Razvoj govora.....	3
3. Govor.....	5
4. Govorne poteškoće.....	6
4.1 Sigmatizam.....	7
4.2 Rotacizam.....	7
4.3 Lambdacizam .....	8
4.4 Kapacizam i gamacizam.....	8
4.5 Tetacizam i deltacizam .....	8
4.6 Etacizam.....	8
4.7 Mucanje .....	8
4.8 Bradilalija .....	9
4.9 Batarizam .....	9
5. Uzroci nastanka artikulacijskih poremećaja .....	11
5.1 Uzroci sredine.....	11
5.2 Organski uzroci.....	11
5.3 Psihološki uzroci.....	12
6. Poticanje govora .....	13
7. Igra.....	14
7.1 Karakteristike igre.....	14
7.2 Značenje igre.....	15
7.3 Vrste igara .....	16
7.4 Igra i spol djeteta .....	17
7.5 Igra i mediji .....	18
8. Igra i razvoj djeteta .....	19
8.1 Utjecaj igre na razvoj govora .....	19
8.2 Uloga odgajatelja u razvoju govora.....	21
8.3 Uloga roditelja u govornom razvoju .....	22

9. Prijedlog vježbi za razvoj govora i jezika.....	24
9.1 Uvodne vježbe .....	24
9.2 Vježbe za artikulaciju glasova s/z/c .....	24
9.3 Vježbe za artikulaciju glasova š/ž/č/ć.....	26
9.4 Vježbe za artikulaciju glasova /đ/.....	28
9.5 Vježbe za artikulaciju glasa /l/.....	28
9.6 Vježbe za artikulaciju glasa /lj/.....	28
9.7 Vježbe za artikulaciju glasa /r/ .....	29
9.8 Vježbe za artikulaciju glasova /k/ i /g/ .....	29
10. Igre za proširivanje vokabulara .....	30
11. Igre za razvoj slušne pažnje.....	33
12. Zaključak.....	35
II. SAŽETAK .....	VII
III.SUMMARY .....	VIII
IV. Popis literature i drugih izvora podataka koji su upotrijebljeni u izradi završnog rada .....	IX
V. Ključne riječi.....	XI



## 1. Uvod

„Govor je optimalna zvučna komunikacija oblikovana riječima, rečenicama i slogovima, a razvoja se isključivo u socijalnim zajednicama u kojem čovjek živi. Dječji je govor složeni je proces koji je pod utjecajima mnogih vanjskih čimbenika“ (Škarić, 1986: 5).

Ovim radom želim proučiti definiciju govor te od kojih se faza sastoji predverbalna komunikacija ključna za pravilan govor djeteta. Istražiti što su to jezično-govorne poteškoće koje su česte kod djece predškolske dobi, koji su im uzroci. Ukratko ću opisati sigmatizam, rotacizam, lambdacizam, kapacizam, gamacizam, tetacizam, deltacizam i etacizam te definirati što su to bradilalija, mucanje, batarizam i jezične poteškoće. U radu želim opisati igru kao djetetovu najspontaniju aktivnost, njezine karakteristike i značenja te razliku između različitih vrsta igre. S obzirom na to da su odgajatelji i roditelji najveći dio djetetova svakodnevnog života, istražiti ću kako oni mogu utjecati na razvoj govora kao i neke logopedске igre koje su namijenjene razvoju različitih dijelova djetetove komunikacije.

U prvom dijelu rada „Razvoj govora“ navest ću i opisati faze koje prethode govoru. U drugom dijelu „Govor“ navest ću nekoliko definicija govora. U trećem dijelu „Govorne poteškoće“ opisat ću najčešće govorne poteškoće koje se javljaju kod djece dok ću u četvrtom dijelu rada opisati najčešće uzroke artikulacijskih poremećaja. U petom dijelu rada „Poticanje govora“ govorit ću tome kako okolina djeteta može doprinijeti pravilnom razvoju govora. Šesti dio rada „Igra“ namijenjen je igri kao spontanoj aktivnosti djeteta, njezinom značenju, karakteristikama i vrstama igre te kakav utjecaj na igru imaju spol i mediji. U sedmom dijelu bit će opisana uloga igre u razvoju djeteta, posebno govora. U osmom dijelu govorit ću o utjecaju odgajatelja i roditelja na razvoj dječjeg govora, a posljednji dio rada govori o igrama koje možemo igrati s djecom koja imaju govorne poteškoće, ali i igrama koje pomažu razvoj predčitalačkih vještina.

Prema Škariću (2007) utjecaj okoline vrlo je važan faktor jer bez nje govor se ne bi niti razvio, stoga je bitno da okolina djeteta bude osviještena koliko je ona važna za pravilan i uspješan razvoj dječjeg govora. Djeca se rađaju s ogromnim jezičnim potencijalom te mozak do šeste godine ima veće sposobnosti nego odrasla

osoba. Ipak važno je da razumno potičemo djecu sa znanjem i bez pritiska jer neka djeca brže, a neka lakše savladavaju nova znanja.

Jezične poteškoće su česta pojava kod predškolske djece s toga pravodobna reakcija odgojitelja ili roditelja je važna kako bi pomogli otkriti i ukloniti uzrok ili barem ublažiti poremećaj.

Poticati govor znači svakodnevno se baviti s djecom, to znači razumjeti individualnost i zakonitosti razvoja pojedinog djeteta. Poticati djecu možemo kroz razgovor, malešnica, prepričavanje slikovnica, filmova. Važno je da roditelji i odgojitelji koji imaju velikog utjecaja na cjelokupni razvoj, stvore sigurnu okolinu gdje će djeca rasti. S obzirom na to da u vrtiću djeca imaju najviše kontakata sa svojim vršnjacima, važno je da razvijamo i aktivno slušanje i suradnju kako bi djeca lakše međusobno komunicirala, a to najčešće rade tijekom igre koja okupira veliki dio dana. Kroz igru djeca uče, zabavljaju se i otkrivaju svijet oko sebe, zato je važno da su igre, namijenjene razvoju govora pomno isplanirane i da se njima obuhvate svi aspekti govora, pritom pazeći da su djeci igre zanimljive.

## 2. Razvoj govora

Govor se ne počinje razvijati s izgovorom prve riječi, već s prvim danom rođenja kada započinje i prva faza predverbalnog razvoja.

Prva faza razvoja započinje rođenjem i traje do drugog mjeseca i nazivamo ju fazom fiziološkog krika. U toj fazi dijete se spontano i refleksno glasa, odnosno odražava svoje fiziološko i emocionalno stanje. Ako u toj fazi izostane reakcija odraslih na djetetove inicijative, može doći do zamiranja socijalnih i komunikacijskih sposobnosti djece.

Druga faza, faza gugutanja i glasanja započinje s drugim mjesecom i traje do šestog mjeseca života, i tijekom nje sva djeca proizvode sve moguće glasove ljudskog govora. Djeca s oštećenim sluhom također se u ovoj fazi glasaju jer produkcija glasa nije namjerna. Tijekom ove faze uspostavlja se i emocionalna komunikacija, pa je važno da pričamo, pjevamo i mazimo dijete.

Između šestog i dvanaestog mjeseca sužava se glasovni repertoar, nestaju glasovi kojih nema u okolini i sve je više glasovnih sklopova sličnih onima koje dijete čuje. U ovoj fazi gluha i mentalno zaostala djeca nazaduju u razvoju govora. Javlja se slogovno brbljanje, koje dijete spaja u slogove često uz gestovnu imitaciju (pa-pa kod odlaska), a na kraju prve godine reagira na svoje ime, usmjerava svoju pozornost na imenovane predmete (Gdje je lopta? Gdje je mama?), a prva se riječ obično pojavljuje između desetog i petnaestog mjeseca života. Ranije ili kasnije progovaranje prvih riječi nije nužno znak za genijalnost ili intelektualno-spoznajnih poteškoća.

Od prvog do drugog rođendana javljaju se velike individualne razlike između djece, pa tako neka djeca već za svoj prvi rođendan govore kratkim rečenicama, dok neka djeca to ne čine niti na svoj drugi rođendan ipak većina djece u tom razdoblju progovara. To su obično kratki iskazi od jedne riječi, imena bliskih osoba (koja dijete dakako skрати i promjeni) imena životinja, pojedini glagoli (daj, ima, neće) te pokazne zamjenice koje obilno koristi uz geste pokazivanja. Tijekom ove faze treba poticati i njegovati komunikaciju u svim njezinim oblicima (mimika, gesta, pantomima, i sve varijante glasovno-govorne komunikacije), a bilo kakvo forsiranje govora, ispravljanje izgovora i višestruka ponavljanja kratkih izraza mogu imati štetnog utjecaja na govor.

„Nakon druge godine dijete upotrebljava u govoru rečenice sastavljene od dvije do tri riječi. Nastavlja se intenzivan razvoj razumijevanja. Dvogodišnjak mnogo više razumje nego što može samostalno izraziti riječima. Izgovor većine glasova još je nejasan“. (Posokhova 2008: 17)

Dijete u razdoblju od druge do šeste godine života ima veliki fond riječi, koji se povećava iz mjeseca u mjesec, a izgovor glasova postaje razumljiv i jasan. U dobi od dvije i pol i tri godine dijete dobro razumije bajke i kratke priče, dok četverogodišnje dijete razumije i proširene rečenice, a i usvojilo je značenje većine gramatičkih kategorija koje upotrebljava i u svojem govoru.

Tijekom četvrte godine sve se više uočava temeljno obilježje govora koje ga prati od početka, a to je njegova kreativnost. Uočavamo mnoštvo novih riječi, ali i neologizama (izvedenica kojima ispunja praznine u jezičnom znanju) npr. ljuljanje na njihaljci postaje njihaljkanje, građenje kockama postaje kockanje, crtanje kredom, kredanje. U tom razdoblju dijete govori, pita i izvješćuje čak i kada ga nitko ne sluša, i igru prate govorom tzv. Egocentrični govor.

U petoj godini života dijete pokazuje najveći napredak na društveno-jezičnim vještinama služeći se vrlo suptilnim načinima da dobije što želi (namigivanje, neizravan govor, pretjerivanje u uljudnosti, glumatanje).

Prema Posokhovej (2008) ako starije predškolsko dijete uspješno komunicira s okolinom, razvoj govora se nastavlja, fond riječi se aktivno bogati te se usvajaju složene gramatičke konstrukcije.

Svako dijete je individua za sebe, čiji razvoj može ići brže ili sporije od njegovih vršnjaka, a i sam govorni razvoj nije linearan proces, već je krivulja razvoja valovita. Izmjenjuju se faze bržeg razvoja s fazama zatišja. Upravo zbog toga važno je znati da nije svako kašnjenje ili odstupanje u govoru znak govornih poteškoća ili poremećaja. Upravo zbog toga trebamo znati kako bi trebala izgledati komunikacija s djetetom određene dobi, kako bi se na vrijeme mogli otkriti moguća odstupanja od normalnog.

### 3. Govor

Posokhova (2008) navodi da je govor socijalni fenomen i da je njegov razvoj moguć isključivo u uvjetima ljudskog okruženja. Obitelj je najbliže i najprirodnije okruženje djeteta, i upravo zato ima najveću ulogu u procesu dječjeg razvoja, uključujući i razvoj govora.

Druga definicija, ona prema Škariću, kaže da je govor „optimalna ljudska zvučna komunikacija koja je oblikovana ritmom rečenica, riječi i slogova“.

„Psihički potencijal novorođenčeta je ogroman, milijarde moždanih stanica je spremno za stvaranje veza i spojeva. Jedno od prvih iznimno važnih otkrića u području razvojne psihologije sastoji se u tome da za svaku psihičku funkciju (uključujući govor) postoji određeno osjetljivo razdoblje kada se ta funkcija najučinkovitije razvija.“ (Posokhova 2008: 11.).

U načelu u literaturi se najčešće navodi kako govor možemo pratiti preko dva osnovna razdoblja:

1. Predverbalno - od rođenja do prve smislene riječi, a po nekima do prve rečenice.

2. Verbalno - od prve smislene riječi/rečenice do automatizacije govora (oko desete godine) i dalje (bogaćenje rječnika, složenije rečenice, kultiviranje govora)“ (Starc 2004: 27).

Prema Poskhovoj (2008) potrebno je što više raditi s djetetom tijekom prvih šest godina života kada mozak ima mnogo veće sposobnosti nego odrasle osobe, a to poticanje trebamo raditi razumno, sa znanjem, bez pretjerivanja i preopterećivanja. „Riječ „poticanje“ u kontekstu rednog razvoja zdravog djeteta zapravo znači „bavljenje djetetom“. (Posokhova 2008: 13.).

#### 4. Govorne poteškoće

Prema Apelu i Mastersonu (2004) mnoga djeca, bebe, mališani, predškolarci i školarci imaju poteškoća u jednom ili s nekoliko područja govorno – jezičnog razvoja. Tek manji broj djece ima slušne poteškoće, oni ne čuju dobro ono što im se govori. Ima i djece koja s poteškoćama tumače zaprimljenu slušnu informaciju, odnosno dobro čuju, ali ne razumiju govor drugih ljudi. Neka djeca imaju teškoće s izgovorom. Njihov govor je ponekad teško razumjeti. Druga djeca imaju problema s gramatikom, nisu u stanju spontano usvojiti gramatička pravila te se može reći da je njihov jezik disgramatičan. Nekima je teško upotrijebiti jezik u svrhu iskazivanja svojih potreba. Poremećaji izgovora nazivaju se i „artikulacijski poremećaji“ i pripadaju skupini „dislalija“. Škarić (1988) opisao je dislaliju kao „neispravan izgovor glasova koji se može manifestirati kao izostavljanje nekog glasa ili omisija, zamjena glasa drugim glasom iz istog govornog sustava ili supstitucija te iskrivljen izgovor glasa ili distorzija“.

„Pojam *poremećaj izgovora* obuhvaća takva odstupanja u govoru u kojima dijete, zbog različitih razloga, ne može pravilno izgovoriti neke glasove, međusobno ih zamjenjuje ili sasvim izostavlja, nepravilno izgovara slogove i cijele riječi, dok mu je fond riječi dovoljno bogat, a i sam govor je gramatički pravilan. Nepravilni izgovor glasova promatramo u okvirima različitih poremećaja govora s različitim uzrocima“ (Posokhova 2008: 49).

Uzroke poremećaja možemo podijeliti na biološke i socijalne, ali ta podjela je dosta umjetna jer se biološki i socijalni uzroci najčešće isprepleću. Jedan od uzroka odstupanja su i različite manje ili veće nepravilnosti u anatomskoj građi govornih organa nastalih u embrionalnoj fazi razvoja ili ranom djetinjstvu. Pod tim podrazumijevamo anomalije zagriza, usana, jezika, nepravilnosti zuba i nepca.

Učestaliji uzrok nepravilnog izgovora je nedovoljna pokretljivost i opća nespretnost govornih organa, npr. ako dijete ne može držati jezik u nužnim položaju ili brzo prelaziti na novi pokret. Kao mogući uzrok odstupanja izgovora potrebno je naglasiti slabo razvijen fonematski sluh (odnosno specifični sluh se ne odnosi se na fiziološki sluh) koji ima sposobnost prepoznavanja i razlikovanja glasova koji oblikuju riječ (Posokhova, 2008).

## 4.1 Sigmatizam

Sigmatizam je naziv za neispravni izgovor glasova /s/, /z/, /c/ i /č/, /ć/, /ž/, /š/, /đ/ i /dž/. Kod sigmatizma može biti zahvaćena cijela skupina glasova ili samo određeni glasovi.

Postoji više vrsta sigmatizma, u omisiji koja je najčešće prisutna kod male djece, dijete će na primjer reći „ja pavam“ ili „ja čam“, dakle glas koji ne može izgovoriti neće izostaviti nego ga zamijeniti. U supstituciji prilikom zamjene djeca poštuju zvučnost i bezvučnost glasova. Bezvučne glasove, /s/š/c/č/ i /ć/ zamijeniti će glasom /t/ ili drugim bezvučnim glasom unutar skupine, a zvučne /z/ž/dž/ i /đ/ glasom /d/ ili drugim zvučnim glasom unutar skupine. Dijete će npr. reći „tuma“ ili „suma“ umjesto „šuma“ i „duto“ ili „zuto“ umjesto „žuto“.

Škarić (1988) je lateralni sigmatizam naveo kao najteži oblik sigmatizma u kojem su glasovi slabo čujni i više nalikuju na puhanje, a izgovor glasova često je popraćen malo dozom sline koja dodatno nagrđuje govor.

## 4.2 Rotacizam

Rotacizam je drugi najčešći poremećaj nakon sigmatizma, a odnosi se na poremećeni izgovor glasa /R/. Lako ga je uočiti i prepoznati, a Škarić (1988) naveo je da se i on pojavljuje u tri oblika: omisija, supstitucija i distorzija.

„U omisiji dijete će umjesto glasa /r/ produžiti samoglasnik pa će tako umjesto „trava“ reći „tava“ gdje će samoglasnik /a/ produžiti i staviti naglasak na njega. „riječ vrata izgovara vata, a riječ truba izgovara kao „tuba“ (Vuletić 1987: 57)“.

Kod supstitucije glas /r/ najčešće se zamjenjuje glasovima /u/ i /i/ pa tako riječ „prst“ može zvučati „pist“ ili „pust“. U kasnijoj dobi također glas /r/ može zamijeniti glasovima /j/ i /l/ pa će „ruka“ postati „juka“ i „luka“.

Iskrivljeni izgovor glasa /r/ možemo podijeliti na prednju i stražnju distorziju. Kod prednje distorzije umjesto vrška jezika vibriraju usne, takva distorzija je lako uočljiva i lakša za ispravljanje i može biti prolazna faza. Škarić (1988) navodi da se stražnja distorzija ostvaruje u stražnjem djelu usta od gornje djela jezika prema grlu.

### **4.3 Lambdacizam**

Lambdacizam obuhvaća neispravan izgovor glasova /l/ i /lj/ i ograničen je samo na dječju dob.

U omisiji djeca izostavljaju glasove pa tako „ljubav“ i „ples“ izgovaraju „lubav“ i „pes“, dok u supstituciji glas /l/ zamjene s glasom /j/, a glas /lj/ s glasovima /j/ i //l/. Tako djeca ime „Ljiljana“ kažu „Jijana“ zatim „Lilana“.

### **4.4 Kapacizam i gamacizam**

Kapacizam je poremećeni izgovor glasa /k/, a gamacizam poremećen izgovor glasa /G/ te se obično javljaju u paru, a poremećeni izgovor ovih glasova ne bi se trebao tolerirati poslije druge godine.

Omisije ( izostavljanje glasa) i distorzija (iskrivljeni govor) su rijetki, a ponekad se javlja supstitucija gdje glas /k/ djeca zamjene s glasom //t/, a /g/ zamjene glasom /d/ pa tako umjesto „koka“ kažu „tota“.

### **4.5 Tetacizam i deltacizam**

Poremećaji izgovora glasova /t/ i /d/ nazivaju se tetacizam i deltacizam te se obično javljaju u paru. Omisija i supstitucija nema s obzirom na to da su to glasovi koje dijete prvo izgovara. Iskrivljeni izgovor javlja kao nedovoljna okluzija, pomak artikulacije unatrag ili međuzubni izgovor.

### **4.6 Etacizam**

Etacizam je poremećeni izgovor glasa /e/ i to je jedini samoglasnik koji može biti poremećen. Izgovor glasa /e/ prelazi u /a/ pa tako „baba“ umjesto „beba“. Etacizam se javlja uz još druge poremećaje izgovora, a može zaostajati i cijeli govor. Potrebno je potražiti stručnu pomoć jer etacizam upućuje i na moguća blaga oštećenja centralnog živčanog sustava.

### **4.7 Mucanje**

Mucanje je poremećaj u tečnosti govora. Osoba s ovim poremećajem zna što želi ili treba reći, ali uslijed neusklađenosti pokreta njezinih govornih organa i disanja nastaju teškoće u obliku mucanja (Škarić, 1988). Mucanje je najsloženiji i



najdugotrajniji poremećaj govora. Iako je poznat od vremena Hipokrata i Aristotela, njegova priroda još nije potpuno spoznata. Grčevi mišića koji prekidaju proces komunikacije tek su vršak golemog ledenog brijega koji je većinom skriven u dubini psihe i tijela. (Posokhova, 2008).

Prema Poskhovoj postoji dvije skupine uzročnika mucanja: predispozicijski i proizvodni. U predispozicijskom uzroci mucanja određuju sklonost djeteta prema mucanju. Tu se lako može pojaviti poremećaj, odnosno čimbenici koji uvrštavaju dijete u skupinu rizika za pojavu mucanja.

U uzroke mucanja osim nasljedne sklonosti uvrštavamo i nedovoljnu razvijenost osjećaja za tempo i ritam, nedovoljna razvijenost motoričkih funkcija. Do navedenih oštećenja može doći i uslijed komplikacija tijekom trudnoće, porođaja ili ranog razvoja djeteta pod utjecajem različitih štetnih čimbenika.

#### **4.8 Bradilalija**

Bradilalija (patološki spor govor) se opisuje kao pretjerano spor govor (Škarić, 1988). Javlja se kao posljedica organskih oboljenja centralnog živčanog sustava te kod neke djece s mentalnom retardacijom ili kod psihički bolesne djece. Glavno obilježje bradilalije je produljivanje svih glasova, posebno samoglasnika, usporen ritam i tempo govora. Djeca usporenog govora i inače su jako usporena i troma u aktivnostima, ostavljaju dojam lijenosti i nezainteresiranosti. Govor drugih osoba često zbunjuje osobe s bradilalijom jer ih ne mogu shvatiti niti slijediti. Zato često ne mogu ni shvatiti poruku koja im je upućena. Misaoni procesi su im usporeni i reagiranje kasni. Često govore kroz nos, a takav govor je neugodan za slušatelje jer je zamoran zbog nejasnoće i razvučenosti (Škarić, 1988).

#### **4.9 Batarizam**

Bouillet (2010) je opisala batarizam (brzopletost) kao način govora obilježen kaotičnošću, brzim prijelazima s jedne na drugu misao, ubrzanim tempom govora, nedovoljnim ograničavanjem osnovne ideje, nemogućnošću razrade osnovne ideje u kojima su prisutne i teškoće koncentracije na bitno, a sve navedeno se najčešće manifestira usmenim govorom. Brzopletost je poremećaj pripremnih misaonih procesa koji prethode govoru. Zbog verbalnih obilježja, od kojih je jedan od najčešćih simptoma zastoj u govoru, brzopletost se često zamjenjuje s mucanjem. Kod

brzopletosti je poremećena osnova govora te se to odražava na sve veće cjeline i organizaciju govora: disanje, intonaciju, glas, ritmičnost, naglašavanje i gramatiku. Poremećeni su i detalji govora, odnosno leksik i izgovor glasova. Brzopletaši često imaju veoma siromašan vokabular bez obzira koliko godina su proveli u školi. Često se služe poštalicama i uzvicima. Škarić (1988) je opisao simptome prema kojima se može prepoznati brzopletost, a to su: konfuzan i neorganiziran govor, ograničena svjesnost svojega govora, povremeno bolji govor kada se osobu upozori da uspori u govoru ili da više pazi na govor, skraćivanje.

## **5. Uzroci nastanka artikulacijskih poremećaja**

Vladislavljević (1981) navodi da postoje četiri kategorije prema kojima možemo podijeliti artikulacijske poremećaje, a to su:

1. uzroci sredine,
2. organski uzroci,
3. nasljedni uzroci,
4. psihološki uzroci.

Trebamo naglasiti da se vrlo često uzroci nastanka isprepliću međusobno pa je teško točno odrediti i razdvojiti, a ponekad se uzrok pojavljivanja poremećaja niti ne otkrije.

### **5.1 Uzroci sredine**

Sredina je vrlo važna za razvoj govora, dijete trebamo što više izlagati pravilnom govoru koji je prilagođen njegovom uzrastu.

„Primjerice, ako odrasle osobe dugo tepaju djetetu to koči razvijanje ispravnog izgovora. Međutim, postoji i druga varijanta koja je isto toliko štetna. Ako roditelji koriste čisti i potpuno ispravni izgovor dok dijete za njega još nije spremno. Pretjerani roditeljski zahtjevi mogu izazvati ne samo teška izgovorna odstupanja, već i mucanje“ (Posokhova 1999: 57).

### **5.2 Organski uzroci**

Organski uzroci mogu biti anatomske i neurološke. Anatomske obuhvaćaju nepravilnosti perifernih organa (nepravilan odnos vilice i zuba, unakrsni zagriz) te manje ili veće nepravilnosti u građi govornih organa koji nastaju u embrionalnoj fazi razvoja ili tijekom ranog djetinjstva.

„U to podrazumijevamo „anomalije zagriz, usnica (debele, prekratke, traumatska oštećenja), jezika (prekratka podjezična uzica, nespretni, preveliki ili

pre mali i uski jezik); nepravilnost zubiju, nepca (preusko, previsoko, rascjepi)“ (Posokhova 1999: 56).

Vladislavljević (1981) navodi da se u neurološke uzroke ubrajaju povrede mozga koje mogu nastati prije, tijekom ili poslije poroda kao rezultat porođajnih traumi ili infekcija.

### **5.3 Psihološki uzroci**

Djeca se mogu vraćati infantilnom govoru zbog emocionalnih sukoba koji mogu nastati kao rezultat rastave roditelja, dolazak drugog djeteta u obitelj, promjene vrtića, smrti bliske osobe ili sukoba unutar obitelji. Tako želi nesvjesno privući pažnju obitelji i okoline da mu treba ljubavi i pažnje.

## 6. Poticanje govora

Poznata je činjenica da razvoj govora u dječjoj dobi ovisi između ostaloga i tome posjeduje li dijete tjelesnu spretnost i uvježbanu grubu motoriku kao temelj za razvoj fine motorike koja ipak stoji u vezi s govorom/jezikom, a što će detaljnije biti pojašnjeno kasnije (Velički, Katarinčić, 2011).

Ritmičkim ponavljanjem samoglasnika i suglasnika, izgovaranjem prvih rimovanih stihova malešnica u društvu odraslih i djece, poticajno se utječe na zdrav razvoj govor, ali i na cjelokupno djetetovo zdravlje. Jako je važno što duže igrati s djecom igre u kojima je uključeno ponavljanje samoglasnika (igre vokalizacije), jer tako djeca otvaraju prema svijetu stvarajući glasove koji su emotivni, duševni i voljni te koji iznose način na koji dijete shvaća vanjski svijet (Velički i Katarinčić, 2011).

Pulkkinen (2008) navodi kako postoje brojna istraživanja koja pokazuju da je rano poticanje razvoja djetetova govora iznimno važno. Znanstvenici smatraju kako je izraženiji jezični poticaj u prvim godinama života preduvjet za kasnije učenje. Psiholog Jaroslav Koch (prema Pulkkinen, 2008) naglašava važnost razgovora između roditelja i djece. On poziva roditelje da razgovaraju s djecom kad je to moguće, da mu govore što rade, kamo zajedno idu, koje je boje majica koju dijete nosi na sebi te sve što se događa s djetetom i njegovom okolinom, jer upravo tako potiče dječji govorni razvoj.

Velički i Katarinčić (2011) navode da dijete mora osjetiti da se njegova okolina zanima za njega i njegov govorni izraz. Osim toga treba i sadržaje koje mu nudimo kako bi zadovoljilo svoju prirodnu znatiželju. U ranoj dobi takve nam sadržaje pruža književnost, a posebno poezija.

## 7. Igra

Igra je kontinuirana i kompleksna aktivnost djeteta predškolske dobi, za razliku od odraslih osoba kod kojih je igra selektivna, namjerna i najčešće usmjerena na zabavu, razonodu i sadržajno provođenje slobodnog vremena. Kao multifunkcionalna aktivnost stvara napetost, uzbuđenje i ostvaruje se u specifičnim verbalnim i neverbalnom komunikacijama (signali, dogovori, pravila, poruke, zahtjevi). Igra je iznutra motivirana pa je zato uvijek slobodna, otvorena i vrijedna za djecu.

Autorica Došen Dobud (2016) navodi kako je teško naći opću zadovoljavajuću definiciju pojma igre, jer je ona prebogata svojim značenjima i ulogama u razvoju ljudskog bića. Kant (prema Došen Dobud, 2016) govori o igri kao o aktivnosti koja je sama sebi svrha.

Igra je oblik i sredstvo odgoja djeteta, tj. ona je oblik ranog obrazovanja djeteta. Piaget (prema Duran, 2011) promatra igru kroz kognitivni razvoj i povezuje ju sa strukturom misaonih aktivnosti, kao multifunkcionalnu, ne jednoznačnu, nespecijaliziranu aktivnost. Platon (prema Stevanović, 2003) smatra da je igra oblik kretanja i način učenja te da je dijete rođeno s igrom, pa mu igru treba i omogućiti. Aristotel (prema Stevanović, 2003) također igru gleda kao na oblik dječjeg kretanja, koja ne smije biti niti previše laka niti previše zamorna. Komensky (prema Stevanović, 2003) smatra da se djeca pitaju, promatraju i da traže odgovore za sve što ih zanima u neposrednoj okolini i cijeni igru roditelja s djecom, a igru je smatrao zabavom te da ju treba uvesti i u školu. Upravo je Komensky sam pripremao različite igre za nastavu.

### 7.1 Karakteristike igre

Else (prema Klarin, 2017) navodi osnove karakteristike igre, a to su: igra je proces, samostalan je izbor, iskustvo je cijelog uma i tijela, dovoljno je sigurna, oslobođena je od vremena, prevladava znatiželja, zadovoljstvo, različita je za svakoga i sama sebi je svrha.

Igre predškolske djece imaju svoje karakteristike po kojima se razlikuju od igara odraslih.

To su:

1. Igra je slobodna i spontana aktivnost djeteta.
2. Igra ne obuhvaća dostizanje nekog specifičnog cilja jer je sam proces igre važniji od rezultata.
3. Tijek igre i njezin ishod su uvijek neizvjesni.
4. Igra je sažeto i skraćeno ponašanje (npr. djevojčica kaže da ide kupiti kruh, napravi dva koraka, vrati se i kupila ga je).
5. Propisana je u smislu prihvaćanja međusobnih dogovora i pravila koji vrijede do trenutka kad se uvode i vrednuju nove zakonitosti.
6. Igru karakterizira divergentnost, odnosno ponašanje organizirano na nov i neobičan način, gdje sve može biti i naopačke. Kod divergentnog mišljenja ne postoji nešto "što ne valja", svaka komponenta igre je prihvatljiva.
7. Igra je fiktivna u odnosu na stvarni svijet.

## 7.2 Značenje igre

Opće je poznato da igra u djetinjstvu ima najveće značenje. Razna znanstvena istraživanja i današnje iskustvo dokazuju nam da igra kao metoda rada s djecom ima veliko značenje, ali i prednosti prema drugim oblicima i metodama rada.

Prema Lazaru (2007) ovo su neka od pozitivnih značenja igre:

- Igra kao aktivnost za učenje;
- Igra kao priprema za budućnost;
- Pomoću igre dijete isprobava i razvija svoje sposobnosti (funkcionalna igra);
- Pomoću igre dijete upoznaje materijalni svijet, istraživanjem, provjeravanjem, manipulira predmetima s ciljem stvaranja (konstruktivna igra);
- Igrom upoznaje svijet odraslih i njihove odnose (simbolička igra);
- Igrom uči, poštuje i pridržava se pravila igre;
- Igrom stječe samopouzdanje;
- Igrom razvija sve svoje tjelesne, psihičke, socio-emocionalne, stvaralačke sposobnosti i vještine;
- Igra kao slobodna aktivnost;

- Igra kao početna interakcija s okolinom;
- Igra kao pravo djeteta;
- Igra kao priprema za školu;
- Raznovrsnost igre doprinosi raznovrsnost i bogatstvo ličnosti djeteta.

### 7.3 Vrste igara

Postoji velika igrovna raznolikost u djetinjstvu mnogostranost i složenost igre, međuodnos i preklapanja, što umanjuje vrijednost svake klasifikacije. Cjelokupna igrovna raznolikost djetinjstva ipak češće se u literaturi razvrstava u tri kategorije:

1. Funkcionalna igra
2. Simbolička igra
3. Igre s pravilima

#### 1. Funkcionalna Igra

Prema Dura (2011) funkcionalna igra određuje se obično kao igra novim funkcijama koje u djeteta sazrijevaju motoričkim, osjetnim, perceptivnim. S jedne strane dijete ispituje svoje funkcije, a s druge osobnosti objekta. Kroz funkcionalnu igru dijete uči o sebi i svijetu koji ga okružuje, uči se kontrolirati vlastite pokrete te razvija osjetila, motoriku, ravnotežu i koordinaciju. Primjer takvih igara je: djeca tresu zvečkom, guraju loptu, skaču gore-dolje, povlače igračke koje sviraju, bacaju predmete na pod i sl.

#### 2. Simbolička Igra

Šagud (2002) piše da simboličku igru većina razvojnih psihologa promatra kao razvojni fenomen i to u ili u kontekstu općeg psihičkog razvoja ili u kontekstu segmenata psihičkog razvoja djeteta. Duran (2011) piše da simbolička igra djetetu omogućava stapanje svijeta s vlastitim egom. Prema Piagetu ona je oblik reprezentacije stvarnosti (Duran, 2011). Za razliku od Piageta, psiholog Vigotski se



slaže da je igra u kojoj se reprezentira stvarnost važan čimbenik kognitivnog razvoja, ali odbacuje intelektualiziranje igre i također ističe važnost socijalne sredine za razvoj simboličke igre (Šagud, 2002).

Simboličku igru Vigotski, Elkonin, Leontjev, Zaporožec i drugi ruski autori razmatraju pod nazivom igra uloga. „Razvijeni oblik igre uloga karakterizira: prvo, sadržaj i siže, drugo, uloga i u njoj sadržana pravila; treće, igrovna aktivnost koja nosi uvjetni, uopćen i skraćeni karakter; četvrto, igrovni predmeti koji uvjetno označavaju realne predmete; peto, razvijeni sustav realnih odnosa među igračima. Svi ti aspekti igrovne aktivnosti razvijaju se kao jedan sustav“ (Duran prema Elkonin 1975: 19).

### 3. Igra s pravilima

Prema Stevanoviću (2003) igre s pravilima javljaju se kod djece mlađe školske dobi (7 do 11 godina) jer ona tada razumiju pravila i pridržavaju ih se tijekom igre. Pravila igara su prethodno dogovorena ili preuzeta od starijih generacija. Tim se igrama dijete uspješnije socijalno integrira.

„Igre s pravilima najčešće se odnose na motoričke sheme ljudskog ponašanja (igre ravnoteže, skakanja, preskakanja), aktivne sheme, opće obrasce interakcije i komunikacije (igre skrivanja i pronalaženja), kao i opće obrasce govornog ponašanja (pitalice, igre dijaloga)“ (Stevanović 2003: 122).

Ivić (1983) igre s pravilima smatra jednim od oblika s kojim djeca komuniciraju (u dječjoj grupi te između djece i odraslih), tipom socijalne prakse djece, mehanizmom reguliranja društvenih odnosa u dječjoj grupi.

## 7.4 Igra i spol djeteta

Do treće godine života, igra je vrlo slična između dječaka i djevojčica, tek oko treće godine počinje se pokazivati sklonost prema različitim tipovima igara i igračaka. Djevojčice se više vole igrati lutkama, u centrima kuhanja i presvlačenjima te su sklonije umjetničkim aktivnostima, dok dječaci pokazuju veći interes za igre s autićima, kockama, preferiraju građevinske centre te ostale motoričke igre.

Na takve stereotipizirane podjele velikog utjecaja imaju roditelji i okolina koja djeci od samog početka radi podjelu na muške i ženske igre i igračke, uređuju sobe sa „ženskim i muškim“ bojama te djecu oblače s obzirom na spol. Garner i Bergen (2006) navode da igra s isključivo „muškim“ igračkama izaziva nižu razinu podučavanja i slabiju povezanost roditelja i djeteta od igre s isključivo „ženskim“ igračkama, koje izazivaju više verbalne interakcije i samim time veću povezanost roditelja i djeteta.

Dijete treba imati slobodu odabira igračka i igra te se ona ne bi trebala ograničavati samo na ono što je „primjereno“ njegovom spolu te na njihov odabir reagirati primjereno situaciji, a ne spolu djeteta.

## **7.5 Igra i mediji**

Djeca su danas izložena različitim vrstama medija koji neizbježno mogu imati utjecaja na razvoj dječjeg govora. Apel i Masterson (2004) smatraju da umjerena izloženost djeteta medijima može potpomognuti razvoju.

Televizija je medij koji se danas teško može izbjeći te upravo zato trebamo djecu usmjeriti prema programima koji su namijenjeni djeci. Takvi programi su prilagođeni i govorom i sadržajem za djecu te mogu pridonijeti razumijevanju različitih situacija i izložiti dijete drugim jezicima i kulturama koje inače dijete ne bi doživjelo u stvarnom svijetu.

Osim televizije, djeca su od malena naučena na prijenosna računala, tablete i mobitele na kojima igraju razne videoigrice. Upravo zbog rane izloženosti djece prema internetu trebamo ih usmjeriti prema igrama i programima koji nude višestruke odgovore, koji potiču predčitačke vještine i pismenost (audioknjige) te kognitivni razvoj.

Danas će gotovo svako dijete radije izabrati takvu igru. Srećom postoje različite aplikacije i programi za crtanje, pisanje, čitanje ili učenje koji su danas dostupni i koji mogu u ograničenim količinama imati dobar utjecaj na dječji razvoj u predškolskoj dobi.

Djetetu trebamo dozvoliti igru na takvim aplikacijama i programima, ali primarnu ulogu i dalje treba imati igra s roditeljima, vršnjacima ili u prirodi jer je ljudski faktor nezamjenjiv posebno u djetetovom razvoju.

## **8. Igra i razvoj djeteta**

Igra je neizostavni dio ljudskoga života. Ljudi se ne igraju samo u djetinjstvu, nego i u ostalim razdobljima svoga života. Kako se razvija ljudsko društvo, tako se mijenja i način igranja. Prema Došen Dobud (2016) igra mijenja dijete, tj. čini ga životno jačim, sposobnijim, društvenijim i razvijenijim. Dokazano je da je igra temelj dječjeg razvoja, tjelesnih, socijalnih, intelektualnih i socio-emocionalnih sposobnosti.

Prema Lazaru (2007) dječji razvoj ovisi o kvaliteti, kvantiteti i raznovrsnosti dječjih igara. Igram se nadograđuje i proširuju se dječje sposobnosti i vrlo je važna za razvoj tjelesnih sposobnosti. Osim što je potrebno zadovoljiti osnovnu dječju potrebu za kretanjem, treba intenzivno razvijati govor i bogatiti rječnik.

Stevanović (2003) kaže da igra potiče razvoj moralnih osobina djeteta, prijateljstvo, suradnju, inicijativnost, pomaganje, izdržljivost, ustrajnost, toleranciju te samodiscipliniranje kod djece. Za psihofizički razvoj djeteta važne su pokretne i didaktičke igre. Kako bi se ono normalno razvijalo, mora vježbati i usavršavati svoje sposobnosti. Svojom vlastitom aktivnošću stječe iskustva, ulazi u različite odnose, uči komunicirati i ponašati se što mu omogućuje da postane dio društva. Djeca predmete i pojave iz i u okolini trebaju opipati, osjetiti, isprobati, mirisati, rastaviti i sastaviti kako bi uočili njihova svojstva, razlike ili primjenu. Takvi doživljaji potiču djecu na razmišljanje i zaključivanje, što čini osnovu intelektualnog razvoja

„Dijete s igrama raste, a igre rastu s njim. One su jedinstven i djelotvoran način prirodnog učenja“ (Klarin 2017: 32).

### **8.1 Utjecaj igre na razvoj govora**

Peti-Stantić i Velički (2008) navode da je igra prirodna ljudska aktivnost, prostor u kojem se odrasli i djeca oslobađaju i u kojem stvarno uživaju intuitivno svladavajući pravila i usvajajući sposobnost u skladu s postavljenim pravilima ili ista (svjesno) prekršiti. U jezične igre ubrajamo sve one igre kojima je izražajno sredstvo

jezik u svim svojim pojavnostima. Kada spojimo igru kao prirodnu dječju djelatnost i jezik koji je jedan od osnovnih sredstava sporazumijevanja u svijetu, tada djeci omogućuje neopterećeno učenje i ovladavanje društvenim, a onda i jezičnim ulogama, korištenje naslijeđenoga iskustva, individualnosti te kreativnosti.

Prema Velički i Katarinčić (2011) s djecom se nekada puno više razgovaralo, igrale su se pokretne igre, tapšalice te pjevale razne brojalice koje su se prenosile usmenim putem te su se tako djeca uvodila u govor. Osim toga autorice naglašavaju važnost malešnica, igre s prstima te dječje pučke pjesme koje su djeci zanimljive i zabavne, a pri tome i pomažu pri razvoju govora.

Posokhova (2008) kaže da jednom kada dijete nauči s prstima raditi figurice, ono je tada spremno prepričavati priče, smišljati bajke koje prate pokrete ruku, ali i raditi male predstave u kućnom „kazalištu sjena“ sa svojim ukućanima.

„Utjecaj motorike na razvoj govora, posebno utjecaj koji fina motorika šake ima na govor, od nesumnjivog je značenja i za pedagošku praksu, napose za rad s djecom od rođenja do polaska u školu“ (Velički i Katarinčić 2011: 26).

Herljević (2007) smatra kako je važno je djeci pružiti prilike u kojima bi se ona mogla izraziti, a najbolji način je upravo kroz jezične igre i u komunikaciji s odraslima. Važno je da odrasle osobe u djetetovoj okolini s njime čitaju, pjevaju i sudjeluju u razgovoru te da se samostalno i slobodno mogu izraziti.

Čudina-Obradović (1995) navodi da uočavanje rime pomaže kod razvijanja osjetljivosti za glasovnu strukturu riječi, djeca uče pjesmice koje se rimuju i primjećuju različite riječi mogu imati isti završetak. To im omogućava shvaćanje da se riječi mogu raščlaniti na glasove. Prvo se uče jednostavne pjesmice, a zatim se prelazi na složenije.

Rimu je najlakše uočiti kod brojalica, kratkih pjesmica koje se izvode u jednom tonu. Brojalice su glazbeni govor koje su često popraćene pokretima, kratke su i rimovane i stoga djeci vrlo zabavne i lake za naučiti. Brojalice su važne za razvoj glazbenog pamćenja, rima i ritma koji je važan pri usvajanju govora.

Maclean, Bryant i Bradley (1987) proveli su longitudinalno istraživanje u trajanju od 15 mjeseci u kojem su proučavali odnos između korištenja brojalica i

razvoja fonoloških vještina kod djece u dobi od tri godine i četiri mjeseca te su dobili pozitivnu povezanost.

## **8.2 Uloga odgajatelja u razvoju govora**

Kada dijete krene u vrtić ono kroz jezik i komunikaciju stvara socio-emocionalnu vezu s odgajateljem i djecom iz skupine koja se ona kroz svakodnevne aktivnosti i razvija. Takvu vezu odgojitelj treba njegovati tako da poštuje dijete i njegove sposobnosti i da ne nameće vlastita znanja već da s djetetom uči nova znanja i prilagođava se novim situacijama (Petrović – Sočo, 1997).

Temelj tradicionalnog pristupa je pretpostavka da odrasli znaju sve i aktivnosti koje pripremaju za dijete trebaju ispuniti već unaprijed definirana očekivanja odrasle osobe jer dijete svemu treba poučiti. Suprotnost tome je suvremeni pristup u kojem odrasli odnosno odgajatelj stvara poticajnu okolinu u kojem dijete nadograđuje svoja znanja, ispituje postojeća i tako napreduje brzinom koja mu odgovara.

Prema Petrović-Sočo odgajatelj mora biti govorni uzor djetetu kako bi se njegov govor što pravilnije razvijao. Odgajatelji trebaju pružati pravilni govorni model, poticati socijalnu interakciju s djecom u skupini, integraciju djece u skupini vršnjaka koristeći nedvosmislene reakcije na ruganje i ne prisiljavati djecu koja to ne žele govoriti već im pružati aktivnosti koje od njih ne zahtijevaju govor. On ne treba ispravljati specifična svojstva govora kod djece osim ako nije riječ o brzopletosti gdje onda treba raditi na govornom osvježivanju: Ako ima sumnji o mogućim govornim poteškoćama treba se posavjetovati s logopedom.

„Valja naglasiti da se poticanje govornog razvoja djece ne može sažeti isključivo u kratke programe ili aktivnosti ograničene vremenom. Komunikacija s djecom odvija se uvijek i u svakom trenutku koji s djecom provodimo. Odgojitelj bi trebao uvijek iznova propitivati svoje ponašanje kao i svoje postupke, a također bi trebao i propitivati vlastiti govor, govor koji nudi djeci te govorno-jezične i književno-umjetničke sadržaje kojima djecu okružuje, njihovu primjerenost te adekvatnost okruženja za slušanje i primanje takvih sadržaja.“ (Velički 2009: 84).

### 8.3 Uloga roditelja u govornom razvoju

Prema Blaži (1994) prevladava mišljenje prema kojem je usvajanje materinskog jezika, odnosno govora kompromis između međudjelovanja s okolinom i bioloških preduvjeta za usvajanjem govora. Majka se na početku djetetova života najviše za njega brine te ona sama predstavlja njegovu okolinu. Također Blaži (prema Martin Gleason (1981)) kaže da su majka i dijete u međudjelovanju te izmjenjuju uloge slušatelja i govornika. Izmjenjuju se geste, mimike lica, intonacija, ritam govora i prirodne pauze u govoru, a majka cijelo vrijeme prati aktivnost svog djeteta i razinu njegove pažnje.

„Naime, od trenutka rođenja, majka se obraća djetetu i govori mu iako zna da ono još ne razumije govor. No, majci se instinktivno čini da unapređuje komunikaciju koliko je to najbrže moguće putem tog međudjelovanja“ (Blaži 1994: 153).

Prema Petrović-Sočo (1997) djetetova komunikacija s vremenom prelazi iz neverbalne u verbalnu koja je na početku kombinirana s gestama i oslanja se na okolinu. Osim toga roditeljski govor je prilagođen djetetu koje se počinje služiti jezičnim kodom kojeg preuzima od svoje obitelji te je upravo tada ključna uloga roditelja koji trebaju poticati razvijanje i učenje tog jezičnog koda optimiziranjem vlastitih interakcija s njime.

Autorice također napominju kako su svakodnevna intenzivna komunikacija i aktivno bavljenje djetetom ključni čimbenici u cjelokupnom razvoju djeteta, a posebno govornom koja između 6 mjeseca i godine dana prelazi iz pred lingvističke u lingvističku fazu. Zbog toga je važno da roditelji i djetetova okolina daju primjer ispravnog govora. U komunikaciji s djecom u toj fazi, govor treba biti jasan, polagan i poželjno je pridodavanje izraza i pokreta značenju izgovorenih riječi.

Obitelj je najprirodnija i najuža okolina djeteta te atmosfera koja vlada u njoj ima utjecaja na sam razvoj djeteta pa tako ako se ukućani često svađaju i dijete će ponavljati taj obrazac i samo će postati svadljivo, koristiti ružne riječi čije značenje niti ne shvaća i povišeni ton.

„Određeno iskustvo, poticaj okoline i oponašanje nužan su preduvjet za razvoj govora, kao što je to i kvalitetno razvijena urođena sposobnost za govor na temelju koje će se razvijati govorne sposobnosti. Ako želimo da dijete kreativno sudjeluje u

govoru i bude sposobno za izražavanje, onda mu trebamo pružiti mogućnost slušanja različitih kvaliteta govora i njegov dublji smisao, a na temelju toga dijete stječe percepciju i stvara poveznicu“ (Velički 2009: 83).

## **9. Prijedlog vježbi za razvoj govora i jezika**

Kao što smo već naveli u radu, igra je najlakši i djetetu najzabavniji način učenja, s toga i kada pristupamo logopedskoj igri trebamo se voditi tom misli. U nastavku bit će napisane kratke pjesmice i igre koje su osmišljene kako bi djeca na zabavan način naučila i/ili ispravila neispravan izgovor pojedinog glasa.

Uvodne igre i pjesmice preuzete su iz knjige 200 logopedskih igara (Posokhova, 2019).

### **9.1 Uvodne vježbe**

Prije početka rada na svakom skupu potrebno je započeti s uvodnim vježbama koje djetetu pomažu naučiti razlikovati pokrete jezika od pokreta usnama.

#### **1. Vježba „Osmijeh“**

Svrha ove vježbe je naučiti držati usne u opuštenom osmijehu tako da niti jedna usna ne prekriva zube. Osmijeh je u položaju kao da izgovaramo glas „i“ te vježba traje od 5-10 sekundi.

#### **2. Vježba „Surla“**

Svrha ove vježbe je uvježbati pokret usnama prema naprijed kao da dajemo nekome poljubac. Vježba se izvodi 5-10 sekundi tako da isprčimo usne prema naprijed te vratimo nazad u prirodan položaj.

Vježbe „osmijeh“ i „surla“ možemo izvoditi i naizmjenično.

### **9.2 Vježbe za artikulaciju glasova s/z/c**

#### **Igra „Gol“**

Na početku vježbe usne su u položaju surle te lagano i neprestano pušu u lopticu od vate, pri tome pazeći da se obrazi ne napuhuju. Cilj je da dijete puhanjem otpuše lopticu u gol (napravljen od kockica). Važno je da izdisaj bude lagan i produljen.



Pjesmice za artikulaciju glasa „s“

KOS

Viče kos:

„Ja sam bos,  
kupi mi sandale,  
al' ne neke velike,  
nego neke male!

PUSA

Pusu mami,  
Pusu tati.  
Deset sati,  
Idem spati.

Pjesmice za artikulaciju glasa „z“

MRAZ

Zima, zima, mraz je pao.  
Bit će jako hladan dan.  
Ništa za to, zdrav si zlato,  
Uzmi čizme, hajde van!

PAZI

Pazi, zmija!  
Zmije grizu,  
nemoj prići blizu!

Osim pjesmica s djetetom možemo odigrati kratku igru „Kako priča“ u kojoj kada mi navedemo neku životinju djeca oponašaju njezin zvuk glasanja, na primjer: komarac „zzz“, zmija „ssss“. Također možemo navesti i nežive predmete koji mogu proizvoditi zvukove. Tako djeca uče razliku između glasova „s i z“, a igru možemo primijeniti i na ostale glasove.

### Vježbe za artikulaciju glasa „c“

Glas „C“ možemo lako dobiti ako je dijete naučilo izgovarati glasove „t“ i „s“. Dijete polako izgovara glasove „t“ i „s“ i zatim sve brže, a kao rezultat ubrzanog ponavljanja će dobiti „c“.

U igri „Tko je to“ djeci pokazujemo sličice životinja i predmeta koje u svom nazivu sadrže glas „c“, a ono ga mora imenovati. Možemo mu tako naprimjer ponuditi slike; magarca, zeca, cvijeta, cvrčka, crvena boja i slično.

### Pjesmice za artikulaciju glasa „c“

ECI, PECI, PEC

Eci, peci, pec

Ja sam mali zec.

Ti si mala cica maca

Eci, peci, pec.

IDE MAČAK

Ide mačak po ulici

nosi kapu na glavici

ima crne cipelice

i crvene rukavice,

a na vratu zvončić fin

koji zvoni cin-cin-cin.

## **9.3 Vježbe za artikulaciju glasova š/ž/č/ć**

### Igra za artikulaciju glasa „š“

Artikulaciju glasa „š“ možemo započeti kratkom pričom, „Balon je puknuo i sada ispušta zrak, a djeca onda polako izgovaraju „šššš“. Ovu vježbu možemo ponoviti nekoliko puta prije pjevanja dolje navedenih pjesmica.

MAČE

KIŠA

Ti si moje  
malo mače  
u košari  
što sad drijemaš,  
koje sa mnom  
živiš, eto  
jer drugoga  
nikog nemaš.

Tup! Tap“ Tupa-tap!  
Na prozor je pala kap.  
Dvije, pa tri  
pa pet, pa više  
Šime maše: „Evo kiše“

#### Vježbe za artikulaciju glasova „ž“ „č“ i „ć“

##### PUŽ I JEŽ

Puzi, puzi puž  
Žuri, žuri jež  
Žuri ježu, ali pazi  
Malog puža ne pogazi.

Jer ako mu pukne kuća  
Gdje će spavat,  
Gdje će ručat?  
On će plakat cijeli dan,  
Bit će jako žalostan.

##### MALI VLAK

Čiha-čiha, čiha-čak  
hući, hući mali vlak.  
Pušta paru, pušta dim,  
hoću kući, idem s njim

##### PTIĆI

Čuješ či-či, či-či  
U gnijezdu su ptići.  
To su male vrane  
Ciče cijele dane.  
Zovu mamu vranu

Da donese hranu.

#### 9.4 Vježbe za artikulaciju glasova /đ/

ĐAK ĐURO

Đuro, đaće iz kreveta skaće.

Spremi torbu, iz kuće izađe

Kroz ulicu prođe, sam u školu dođe

I na vrijeme, prije osam u svoj razred uđe.

Bravo Đuro! Bravo đaće.

#### 9.5 Vježbe za artikulaciju glasa /j/

Labud

JAJE

Kao lađa

Jaje, bijelo, jaje malo

Bijeli labud plovi.

Puklo, pa u tavu palo.

Na leđima mu

ispekla ga mala Lina,

Mladi labudovi

kajgana će biti fina.

#### 9.6 Vježbe za artikulaciju glasa /lj/

LJILJA VJEŽBA

LJULJAČKA

Lilja vježba

Gore-dolje,

ima volje.

Gore-dolje.

I piše sve ljepše,

Ljuljamo se,

i čita sve bolje!

drž' se bolje!

## 9.7 Vježbe za artikulaciju glasa /r/

### Igra „Kako se zovem“

Isprintamo kartice s fotografijama životinja koje počinju glasom /r/ (riba, rak, roda, ris) te ih jednu po jednu pokazujemo djetetu koje onda mora imenovati životinju na fotografiji.

### Vježbe za artikulaciju glasa /r/

#### MEDO TRUBI

Medo trubi: tra-ta, ra-ta!

Tra-ta, ra-ta! Gori vatra!

Brzo vode! Vatru gasi!

Mojem Gari kuću spasi!

#### NARANČASTA BOJA

Narančastom bojom

Sada crta Ana.

Naranče su krasne,

Puna ih je grana!

#### LEPTIR

Leptir leti po livadi

I miriše cvijet,

A ja sam ga nacrtao

I dobio pet!

#### KONJ

Mali Miro konja nacrtao,

nacrtao, pa ga uzjahao.

Konj je skak'o, ali jao!

Eno Miro sa stolice pao.

## 9.8 Vježbe za artikulaciju glasova /k/ i /g/

### Vježba za artikulaciju glasa /k/

#### KOKODAJ

Ko-ko, ko-ko. Kokodaj!

Koka pjeva: „Kokodaj!“

Bako, bako, kokodaj,  
jesti, piti ti nam daj!“  
Baka koki uvijek vode,  
prosa, kukuruza daje.  
Koka baki, ako može  
svakog dana jedno jaje.

### Vježbe za artikulaciju glasa /g/

GOLUB

Golub pjeva gu-gu-gu!

Golube moj, dođi tu.

Golub doš'o, pije vode,

jede kruh, onda ode!

GUSKA I GORAN

Guska pjeva ga-ga-ga!

Prepala je Gorana.

Nemoj, Gogo, plakati,

Gusku ćemo tjerati! Iš“

## **10. Igre za proširivanje vokabulara**

Vokabular se obogaćuje kroz cijeli naš život, ali najvažnija dob za njegov razvoj je predškolska dob jer tada se najintenzivnije proširuje i razvija. U nastavku su opisane neke igre koje pomažu razvoju vokabulara, mišljenja, pažnje i pamćenja, a i djeci su zabavne.

### Igra: „leti, skače, pliva, hoda“

Cilj ove igre je razvoj slušno-verbalne pažnje te obogaćivanje vokabulara s imenicama i glagolima.

Igra se tako što osoba nešto istinito, nešto moguće u stvarnom živu, a dijete treba izvesti dogovorenu radnju (pljesnuti rukama, poskočiti, dignuti ruku). Ako radnja

nije istinita dijete ne treba ništa učiniti. Poslije se mogu zamijeniti uloge tako da dijete vodi igru.

Primjer:

Riba pliva.

Ivan hoda.

Pas leti.

Zeko pliva.

Jastuk hoda.

Leptir skače.

Avion leti.

Žlica pliva.

### Igra „Koga i što“

Cilj ove igre je naučiti dijete razliku između pitanja „koga“ i „što“ s obzirom na živo i neživo. I učenje akuzativa jednine, množine u muškom, ženskom i srednjem rodu.

Primjer:

Koga možemo vidjeti u šumi? (srnu, vuka, medvjeda, vjevericu, lisicu, ježa)

Što možemo vidjeti u šumi? (gljive, lišće, cvijeće, potok, drveće, šumske plodove)

Koga možemo vidjeti u zoološkom vrtu? Što možemo vidjeti u zoološkom vrtu?

Koga možemo vidjeti na ulici? Što možemo vidjeti na ulici?

### Igra „Juha ili kompot“

Cilj ove igre je aktivizacija vokabulara na temu voća i povrća, razvoj slušne pažnje te razlikovanje voća i povrća.

Igra se tako da djeci kažemo da ćemo kuhati juhu i kompot, i upitati ih što ide u juhu (povrće), a što u kompot (voće) te ćemo nasumice izgovarati nazive povrća i voća. Kad čuje naziv voća dijete treba reći „kompot“, a kada čuje naziv povrća treba reći „juha“.

Primjer:

Kruška

- Kompot!

Šljiva

-Kompot!

Brokula

- Juha!

Krastavac

- Juha!

Limun

- Kompot!

Krumpir

- Juha

Kruška

-Kompot!



## 11. Igre za razvoj slušne pažnje

„Sposobnost koncentriranja na zvuk – slušna pažnja – vrlo je važna sposobnost, nužna za slušanje i razumijevanje govora. Usvajanjem glasovnog sustava materinskog jezika malo dijete razvija fonemski sluh – spontano uči slušno razlikovati glasove (foneme) koji slično zvuče tj. slušno razlikuju poput „kosa“ i „koza““ (Posokhova 2010: 94)

### Igra „Tko je to“

Cilj ove igre je razlikovanje i oponašanje različitih zvukova i vježbanje ispravnog izgovora, usklađivanje glasanja i pokreta.

Igra se tako da dijete zamisli jednu životinju prema svom izboru ali ne kaže o kojoj se životinji radi, veću ju glasanjem i pokretima oponaša, a ostali moraju pogoditi o kojoj je životinji riječ.

### Igra „Zapamti riječi“

Cilj ove igre je proširivanje vokabulara te razvijanje slušnog pamćenja.

Igra se tako da navedemo 5 predmeta , a dijete ih mora zapamtiti te ponoviti istim redoslijedom. Ovu igru možemo igrati u skupini, a pobjeđuje onaj koji je uspio ispravno zapamtiti i ponoviti najdulji niz riječi.

Igru možemo prilagoditi mlađim uzrastima tako da navedemo 2 predmeta koja se nalaze u okolini djeteta.

### Igra „ Maleno i živo“

Cilj ove igre je razvijanje slušne pažnje, razlikovanje živih i neživih imenica, razlikovanje po veličini te razvijanje logičkog mišljenja.

Igra se tako da rečemo djetetu da ćemo izgovarati različite riječi, a ono mora pažljivo slušati i pljesnuti dlanovima samo kada čuje riječ koja označava ono što je maleno i živo.

Primjer:

bubamara

cvrčak

spajalica

slon	krokodil	osa
igla	pčela	dugme
leptir	stol	miš
mrav	gusjenica	zec
soba	kuća	
bazen	medvjed	

## 12. Zaključak

Do treće godine života dijete prolazi kroz najintenzivniji jezično-govorni razvoj, koji ne započinje prvom izgovorenim riječju, već od prvog dana rođenja. Kako dijete raste tako prolazi kroz faze razvoja u kojima od spontanijih i nekontroliranih glasova dolazi do prvih riječi, a kasnije i jednostavnih rečenica. Uloga djetetove obitelji je velika, jer je ona najbliža djetetu i upravo ona ima ulogu da potiče, njeguje i prepoznaje moguće zaostatke ili mane kod dječjeg govora. Govorne poteškoće učestala su pojava kod djece predškolske dobi koje često spontano nestanu, no ako roditelji i/ili odgajatelji primijete veća odstupanja trebaju pravovremeno zatražiti pomoć logopeda. Predškolska djeca još uvijek ne razumiju razliku između ispravnog i neispravnog zbog čega i logopedsku terapiju treba provesti na djeci zanimljiv i zabavan način, kroz igru.

Igra je slobodna i spontana aktivnost te osnova djetinjstva svakog djeteta i kao takva, optimalan je način za učenje, usvajanje novih pojmova, vještina i funkcija. Igra razvija jezične kompetencije, ali i motivira na izražavanje misli i osjećaja. Glazbene igre, pjesmice i slikovnice proširuju vokabular i potiču kreativnost kod djece, koja onda izmišljaju vlastite priče i tako stvaraju nova znanja o govoru.

Kroz pisanje ovog rada došla sam do zaključka da igra ima veliku ulogu u razvoju govora s obzirom na to da djeca kroz igru nesvjesno uče, a zatim primjenjuju ta znanja. Možemo reći da igra ima pozitivan utjecaj na cjelokupan razvoj djeteta pa tako i na razvoj govora. Na nama je da djetetu omogućimo materijalne i socijalne uvjete u kojima će dijete neprestano učiti i razvijati govor.

## II. SAŽETAK

Ovaj završni rad govori o utjecaju igre na razvoj govora djeteta, od njegova rođenja do šeste godine života. Govorne poteškoće su česte kod male djece pa su u radu navedeni i opisani najčešći poremećaji izgovora glasova i poremećaji govora koji mogu nastati zbog organskih, nasljednih, psiholoških uzroka kao i zbog utjecaja sredine. Važno je da dijete zna kako se njegova okolina zanima za njega stoga u radu je opisano kako da potičemo govor. Pomoću komparativne analize i istraživanja dostupne literature na području lingvistike, u radu su istaknute karakteristike igre, njezino značenje za dijete kao i najčešća podjela igre prema njezinoj vrsti te je opisana razlika u igri s obzirom na spol kao i utjecaj medija na igru i razvoj govora. Kako djeca najviše vremena provode s odgajateljima i roditeljima opisana je i njihova uloga u razvoju dječjeg govora kao i neke logopedске igre, vježbe i pjesmice kojima ćemo na zabavan način pomoći pri razvijanju pravilnog izgovora glasova i razvoju govor. Utjecaj igre na razvoj govora je velik s obzirom na to da je igra aktivnost koju najviše vežemo za djetinjstvo jer ona zaokuplja gotovo cijeli dan predškolskog djeteta koje ne samo da se kroz igru zabavlja već i uči o sebi i svijetu oko sebe te se tako i razvija.

### **III. SUMMARY**

The aim of this paper is to describe speech and its development from the birth to the sixth year of a child's life. Speech difficulties are common in preschool children, so the paper lists and describes the most common disorders of voice pronunciation and speech disorders that can occur due to organic, hereditary, psychological causes as well as environmental influences. The impact of play on speech development is great, since play is the activity we mostly associate with childhood because it occupies almost the entire day of a preschool child who not only has fun through play but also learns about himself and the world around him and thus develops. The characteristics of the game, its significance for the child as well as the most common division of the game according to its type are highlighted in the paper, and the difference in the game with regard to gender as well as the influence of the media on the game and speech development are described. As children spend most of their time with preschool teachers and parents, their role in the development of children's speech is described, as well as some speech therapy games, exercises and songs that we will in a fun way help to develop proper pronunciation and speech development.

#### IV. Popis literature i drugih izvora podataka koji su upotrijebljeni u izradi završnog rada

1. Apel. K., Masterson, J. J.(2004). *Jezik i govor od rođenja do 6. godine*. Lekenik: Ostvarenje.
2. Blaži. D (1994). Utjecaj okoline na razvoj govora u djece. *Defektologija: časopis za probleme defektologije*, Vol. 30 (2/12), str.153-160.
3. Bouillet, D. (2010). *Izazovi integralnog odgoja i obrazovanja*. Zagreb: Školska knjiga.
4. Čudina-Obradović, M. (1995). *Igrom do čitanja: Igre i aktivnosti za razvijanje vještina čitanja u djece od 3. do 10. godine*. Zagreb: Školska knjiga
5. Došen Dobud A. (2016). *Dijete – istraživač i stvaralac - Igra, istraživanje i stvaranje djece rane i predškolske dobi*. Zagreb: Alineja.
6. Duran, M. (2011). *Dijete i igra*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
7. Herljević, I. (2007). Pjesme i igre za razvoj govora pravilnog izgovora, bogatog rječnika, dugog pamćenja i dječje zabave. // u: I. Posokhova (Ur.), *Govor, ritam, pokret* Buševac: Ostvarenje
8. Klarin, M. (2017). *Psihologija dječje igre*. Zadar: Sveučilište u Zadru.
9. Lazar, M. (2007). *Moć igre i igračke*. Đakovo: Tempo.
10. Peti-Stantić, A. i Velički, V. (2008). *Jezične igre za velike i male*. Zagreb: Alfa d.d.
11. Petrović–Sočo, B. (1997). *Dijete, odgajatelj i slikovnica*. Zagreb: „Alinea“
12. Posokhova, I. (1999). *Razvoj govora i prevencija govornih poremećaja u djece: priručnik za roditelje*. Zagreb: Ostvarenje.
13. Posokhova, I. (2008) *Razvoj govora i prevencija govornih poremećaja u djece: priručnik za roditelje*. Buševac: Ostvarenje.
14. Posokhova, I. (2010). *Zabavan jezik u slikama i igrama*. Zagreb: Planet Zoe
15. Posokhova, I..(2019) *200 logopedskih igara Zabavne igre i aktivnosti za razvoj govora*. Zagreb: Planet Zoe
16. Pulkkinen, A. (2008). *Razvoj djece kroz igru*. Zagreb: Mozaik knjiga.
17. Stevanović, M. (2003). *Predškolska pedagogija*. Rijeka: Andromeda.
18. Škarić, I. (1986) Određenje govora. *Govor [Online]* vol.III (2/9) str. 2-16  
Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/178296> [Pristupljeno 20.prosinca 2020]

19. Škarić, I. (1988). *Govorne poteškoće i njihovo uklanjanje*. Zagreb: Mladost.
20. Šagud, M. (2002). *Odgojatelj u dječjoj igri*. Zagreb: Školske novine
21. Velički, V. (2009). *Poticanje govora u kontekstu zadovoljenja dječjih potreba u suvremenom dječjem vrtiću*. *METODIKA: časopis za teoriju i praksu metodikâ u predškolskom odgoju, školskoj i visokoškolskoj izobrazbi*. [Online] vol. X. (18/6 ) str. 80–91. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/40817> [Pristupljeno 15. siječnja 2021]
22. Velički, V. i Katarinčić, I. (2011.). *Stihovi u pokretu*. Zagreb: ALFA d.d
23. Vladisavljević, S. (1981). *Poremećaji izgovora*. Beograd:Privredni pregled.
24. Vuletić, D. (1987). *Govorni poremećaji - Izgovor*. Zagreb: Školska knjiga.

## **V. Ključne riječi / Keywords**

Ključne riječi: razvoj govora, govor, igra, dijete

Keywords: speech development, speech, play, child